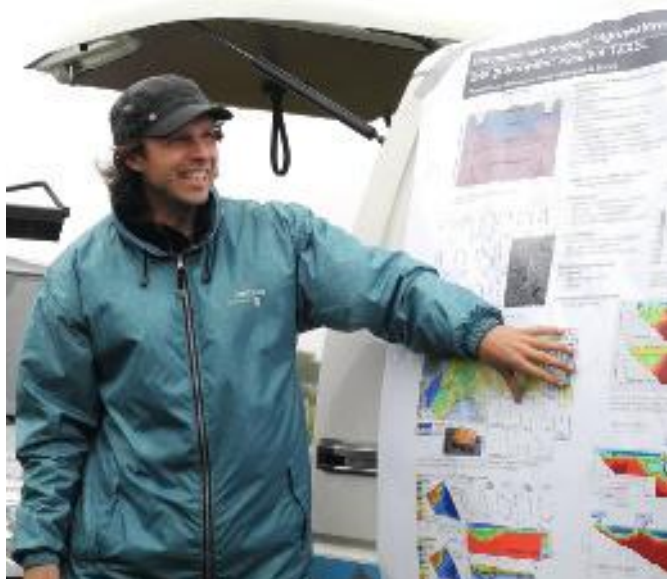

Toenemende verzilting vraagt 'mentale omslag bij waterbeheerders en -gebruikers'

Het programma Kennis voor Klimaat, het platform Zoet-zout van Rijkswaterstaat en STOWA hielden op 31 mei en 1 juni op Texel een symposium over de toenemende, door de opwarming van de aarde extra aangejaagde verzilting van grond- en oppervlaktewater. Volgens Jan Busstra (deltadeelprogramma Zoetwater) moeten water-beheerders en -gebruikers een mentale omslag maken en 'creatief leren meebewegen met datgene waartegen we geen weerstand kunnen bieden!'

Het verziltingsprobleem speelt al sinds we bezig zijn de waterhuishouding naar onze hand te zetten, maar wordt wel steeds prangender. Zeespiegelrijzing, bodemdaling en het vóórkomen van langdurige droge perioden met lage rivierwaterafvoeren versnellen het verziltingsproces. Het wordt steeds lastiger (interne) verzilting te bestrijden via het doorspoelen van polders, zoals in laag Nederland nu op grote schaal gebeurt. Bij inlaatpunten is steeds vaker onvoldoende water van goede kwaliteit voorhanden om dat te doen, doordat zeewater in perioden met lage rivierafvoeren steeds verder het binnenland intrekt.

Het Rijk bereidt strategische beslissingen voor over de toekomst van het waterbeheer. Eén van die in 2014 te nemen delta-

beslissingen gaat over het omgaan met het almaar schaarser wordende zoete water en de daarmee samenhangende toenemende verzilting. Michelle Talsma (STOWA) en Els van Grol (Rijkswaterstaat Waterdienst) spraken de hoop uit dat de bijeenkomst een aantal concrete handvatten zou opleveren voor deze beslissing, die wordt voorbereid in het deltaxdeelprogramma Zoetwater, dat tot doel heeft het ontwikkelen van een (voorkeurs)strategie voor een duurzame, economisch doelmatige zoetwatervoorziening. Jan Busstra gaf de mogelijkheden aan om het probleem aan te pakken. Zo is er wat te doen aan de aanbodkant, zoals het peil in het IJsselmeer extra opzetten om de zoetwatervoorraad te vergroten. Dat biedt echter onvoldoende soelaas, waarschuwde hij. Volgens Busstra moeten we ook wat

doen aan de vraagkant, via efficiënter en slimmer gebruik van zoet water. Hij verwacht dat we het huidige serviceniveau qua zoetwatervoorziening (kwantitatief en kwalitatief) in de toekomst niet kunnen vasthouden om weerstand te bieden tegen droogte en verzilting. Waterbeheerders én gebruikers moeten volgens hem een mentale omslag maken en in bedreigingen mogelijkheden zien.

Kennis voor Klimaat

Ad Jeuken (Kennis voor Klimaat, thema Zoetwatervoorziening) ging dieper in op mogelijkheden voor een klimaatbestendige zoetwatervoorziening in (laag) Nederland. Er zijn veel vragen en weinig antwoorden, mede veroorzaakt door onzekerheden over aard en omvang van klimaatverandering en de kennis daarover. De klimaatscenario's bieden uiteenlopende uitkomsten over bijvoorbeeld toekomstige rivierwaterafvoeren. Daarnaast zijn er onzekerheden aan de vraagkant: hoe ontwikkelt de regionale watervraag zich en in welke mate kan regionale zelfvoorzienendheid bijdragen aan het oplossen van de zoetwater- en verziltingsproblemen? Jeuken gaf, gebruikmakend van twee assen, aan welke mogelijke oplossingen er zijn. Een waterbeheerder kan hogere chloridegehalten voor inlaatwater toestaan of de zoetwatervoorraden vergroten door opslag in zoetwaterlenzen,

Lessen van Texel

Onder het motto 'Wat zijn de lessen van Texel?' ging dagvoorzitter Els van Grol ter afsluiting van het symposium in gesprek met een panel, bestaande uit René Boeters (RWS Zeeland), Wilbert van Zeventer (ministerie van Infrastructuur en Milieu), Ad Jeuken (Kennis voor Klimaat), Neeltje Kielen en Dolf Kern (deltadeelprogramma Zoetwater) en Mariken Fellingner (programmabureau Groene Hart). Fellingner constateerde dat bepaalde heilige huisjes veel minder heilig zijn dan vooraf gedacht en dat losser omgaan met normen bespreekbaar is. Werken met bepaalde serviceniveaus door waterschappen zou uitkomst kunnen bieden. Volgens Jeuken is het verziltingsprobleem alleen succesvol aan te pakken door hoofdsysteem en regionale systemen in samenhang te bekijken en oplossingen zoeken op grotere schaalniveaus, ook buiten de eigen beheergebieden.

Bestuursakkoord Water: “Iedereen wacht tot de ander wat doet”

“De partijen in de waterketen moeten vooral door samenwerking 750 miljoen euro bezuinigen. Daarnaast denken we nog winst te behalen door inzichten te delen met derden, ook van buiten de watersector”, aldus Dieter de Vroomen, voorzitter van de werkgroep Bestuursakkoord Water op 20 juni tijdens een zogeheten regionale verkenning. Die bijeenkomst kende geen concrete doelen, maar was vooral een uitnodiging om te luisteren en mee te denken. Wel met een stok achter de deur, aldus hoofd distributie bij Oasen, Peter Mense: “Het is belangrijk dat hierin stappen gemaakt worden voordat de overheid beslissingen voor de watersector neemt. Want dan moeten we waarschijnlijk samenwerken op een manier die we niet willen.”

kreekruggen en kustzones. Aan de private kant kunnen gebruikers zouttolerante(re) teelten verbouwen of strakke zouttoleranties loslaten en zoeken naar een optimum tussen droogte- en zoutschade bij teelten. Bij het zoeken naar oplossingen laat ‘Kennis voor Klimaat’ zich leiden door robuustheid, aldus Jeuken, doelend op de mate waarin het watersysteem kan omgaan met verstoringen. Dat vertaalt zich concreet in het zoeken naar mogelijkheden om de rek in het systeem te vergroten en het kijken naar manieren om de gevolgen van minder zoet water en toenemende chloridegehalten te verkleinen.

Rekenen

Steeds vaker spelen kosten en baten van mogelijke maatregelen een rol. Goed voorbeeld is het voor beheergebied Rijnland ontwikkelde rekeninstrument Eureyeopener. Het hoogheemraadschap laat jaarlijks bij Gouda 40 tot 60 miljoen kubieke meter water in. De helft is bestemd voor doorspelen ter bestrijding van zoute kwel. Het instrument laat zien hoe water- en chloridebalansen reageren op wijzigingen in de waterbeheersing. Zo is van allerlei maatregelen - meer of minder doorspoelen, met meer of minder zout water - het effect te zien op diverse plekken in het beheergebied. Volgens Lodewijk Stuyt (Alterra) is het een ontzettend krachtig instrument bij het ontwikkelen van succesvolle oplossings-strategieën.

De zoet-zoutweedaagse had plaats op Texel. Een zorgvuldig gekozen locatie: het eiland is noodgedwongen zelfvoorzienend als het gaat om zoet water. Het kan geen gebruik maken van de grote zoetwatervoorraad van IJsselmeer en Markermeer, die Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier gebruikt om zoetwatertekorten op het vasteland aan te vullen en verzilting te bestrijden. De boeren op Texel moeten hun eigen zoetwaterbroek ophouden. Dat is lastig, omdat ze niet mogen beregenen. Dit om te voorkomen dat ze ‘van de zoete regen in de zoute drup komen’. Texel is een mooi voorbeeld van de manier waarop de landbouw kan omgaan met veranderende zoetwateromstandigheden. Texelse boeren willen nadrukkelijk hun eigen verantwoordelijkheid willen nemen bij het zoeken naar oplossingen, aldus Michiel Schreijer van het hoogheemraadschap. Ze geven zelf aan dat zolang het waterschap faciliteert, zij ‘achterover kunnen blijven leunen’.

Michelle Talsma en Rob Ruijtenberg (STOWA)

De bijeenkomst werd bezocht door circa 50 mensen. Zoals de organisatoren gehoopt hadden, waren hierbij niet alleen de gebruikelijke partijen aanwezig, maar ook woningcorporaties, de GGD, kabel- en telecombedrijven en organisatiedeskundigen. Gemeenten waren niet vertegenwoordigd. Twee concrete casussen van Oasen moesten de toon zetten: laten zien hoe je kunt samenwerken en hoe dat besparingen kan opleveren. Met name dat laatste bleek een struikelblok.

Bij de eerste casus, de sanering van tien kilometer gietijzeren gasleidingen in een wijk in Gouda, wist Oasen wel te participeren in het gezamenlijk leidingen vervangen, maar toch werden de mogelijke voordelen niet gehaald, vertelde Jasper Meerman (hoofd leidingen): “Je bespaart doordat je de kosten van sleuven graven en herbestraten met elkaar deelt, maar omdat met name ieder organisatorisch zijn eigen traject heeft, kun je veel efficiëntievoordelen niet behalen.” Hetzelfde geldt voor de tweede casus: een tracé van circa 18 kilometer dijkversterking, waar over elf kilometer ook waterleidingen mee gemoeid zijn. “Er is bijvoorbeeld geen integrale sturing”, zegt projectleider ondergrondse infra Wouter van Herk, “en als een besparing voor nutsbedrijven kosten met zich meebrengt, dan zeggen die ‘nee’”.

Gezamenlijke doelen

Met de casussen in het achterhoofd werden in wisselende groepjes deelonderwerpen bij de kop gepakt: wat kan of moet anders bij het top- en middenmanagement en op de werkvloer? Daarnaast: wat zou van partijen buiten de keten te leren zijn? De deelnemers menen dat het topmanagement zich niet moet richten op zijn eigen doelen maar op gemeenschappelijke belangen, waarbij niet het bedrijf maar de klant centraal staat. Een onafhankelijke regisseur kan in de samenwerking alle neuzen dezelfde kant op houden. Het gebrek aan een gezamenlijk doel en de afwezigheid van een duidelijke regie worden ook geconstateerd in de samenwerking met derden. Het middenmanagement moet in samenwerkingsverbanden zijn werkwijze standaardiseren en niet steeds opnieuw het wiel uitvinden. Daarnaast moet risicomijdend denken plaatsmaken voor initiatief tonen en verder dan het eigen terrein. De werkvloer mag meer verantwoordelijkheid krijgen en kan

zich meer als kennisdrager profileren. Basisvoorwaarde is: realistische opdrachten vanuit het middenmanagement. Het middenmanagement als motor dus.

Gebrek aan ambitie

Er is een duidelijke rode lijn aan te wijzen: van boven naar beneden moeten visie en inzicht gedeeld en gesynchroniseerd worden. Een onafhankelijke regisseur kan dan zowel als aanjager fungeren als geschillen beslechten. Door de gemeenschappelijke visie met de hele organisatie te delen ontstaan heldere werkkaders, waardoor onnodige ruis en inefficiënte worden voorkomen en de doelstellingen ook aan derden doorgegeven kunnen worden. Dit alles schept ook de voorwaarden om meer lef te tonen, want juist onduidelijkheid leidt tot onzekerheid. Er kleeft echter een groot ‘maar’ aan dit hele verhaal: de branche moet daartoe in actie komen. En toen De Vroomen de zaal vroeg: “Wat denkt u, gaat er nu de komende jaren wat veranderen?” was het antwoord toch eenduidig ‘Nee’.

“Er ontbreekt een maatschappelijke ambitie”, zo formuleerde mede-organisator Carleen Mesters het. “Niemand zegt: ‘Ik ga er mee aan de slag’. We wachten allemaal tot de ander wat doet.”

Vanuit de zaal werd opgemerkt dat veel mensen in de branche vastgeroest zijn en zich niet flexibel kunnen opstellen richting andere partijen in de waterketen. Dat leidde tot een oproep meer jongeren bij dit traject te betrekken, die minder gehecht zijn aan bestaande structuren of bedrijven. Daarnaast vond men het uiteindelijke doel niet concreet genoeg: “We moeten 750 miljoen bezuinigen per jaar. Dat komt neer op zo’n 3,5 miljoen per werkdag. Halen we dat? We moeten het meetbaar maken.” En toch: ondanks pessimisme over de ambitie van de branche was het opvallend hoe geanimeerd de bezoekers na de bijeenkomst met elkaar bleven discussiëren: in de zaal, in de foyer en buiten op de stoep bleven groepjes mensen tot lang na de afsluiting met elkaar in gesprek.

Antal Giesbers